

Jan Sturm: Nederlands in het MBO, *Wie weet wat er gebeurt?*

De afgelopen jaren dwingen allerlei ontwikkelingen in het MBO de docent Nederlands zijn vak te herijken en meer in het bijzonder: beroepsgericht te maken. Dat is een noodzaak daar er in het beroepsonderwijs een innige band is tussen onderwijs en bedrijfsleven. Ook de politiek is druk doende met de vormgeving van het beroepsonderwijs. De rapporten van de commissies Wagner en Rauwenhoff gaan over de (slechte) aansluitingsproblematiek onderwijs – arbeidsmarkt. In november 1993 verscheen het rapport van de commissie Van Veen dat laat zien dat van een slechte aansluiting geen sprake meer is. Alle betrokkenen hebben de laatste jaren dus niet stil gezeten. De verandering van het vak Nederlands in het MBO is nog in volle gang. Vanuit onderzoekshoek is nauwelijks materiaal voorhanden over bijvoorbeeld de rol die het schrijven speelt in bedrijven. Hoe komt een docent Nederlands in het MBO dan te weten welke specifieke taalvaardigheden een beroep vraagt? Jan Sturm acht dit een belangrijke vraag. Beantwoording daarvan is niet eenvoudig omdat systematische kennis van deze specifieke taalvaardigheden voor beroepen vrijwel ontbreekt. In beroepsonderwijs is uiteraard veel aandacht voor beroepen. MBO-docenten beschikken over beroepsprofielen en eindtermen die die beroepen voor hen concreet maken. Docenten krijgen een nog duidelijker beeld van die beroepen wanneer de plannen van de genoemde commissies werkelijkheid worden. Toch moeten docenten Nederlands in het MBO op dit moment het curriculum Nederlands vorm geven. Jan Sturm geeft een schets van een case-study waaruit iets duidelijk wordt over de praktijk van het schoolvak Nederlands in het MBO en meer in het bijzonder die in het MDGO. Hij maakt duidelijk dat de vernieuwingspoging het resultaat is van een ingewikkeld geheel van (deel)processen. Op dit soort processen moeten onderzoekers meer grip krijgen zodat ze voor docenten herkenbaar

worden en hulp kunnen bieden bij de vernieuwing van het vak Nederlands in het beroepsonderwijs.

Mariet van Goch: *Schrijfvaardigheid tussen denken en doen, Verslag van een onderzoek in het MDGO*

Studies over retoriek en praktijk van het moedertaalonderwijs in het MBO zijn nauwelijks voorhanden; er is simpelweg nauwelijks onderzoek naar verricht. Het voortgezet beroepsonderwijs heeft tot op heden niet veel aandacht van onderzoekers gekregen. Een uitzondering vormt een onderzoek in het kader van de doctoraalstudie vakdidactiek in combinatie met taalkunde van Aerts, Geerlings & Van Goch. Zij deden (veld)onderzoek naar de retoriek en praktijk van het schrijfvaardigheidsonderwijs in één van de opleidingen van het Middelbaar Dienstverlenend- en GezondheidszorgOnderwijs (MDGO). Lesobservaties en interviews met de docent wiens lessen werden bijgewoond, vormden de belangrijkste instrumenten om data te verkrijgen. Dat de studie alweer van enige jaren geleden dateert (1987), zal de lezer nauwelijks deren. Integendeel, de redactie garandeert veel herkenningpunten. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de conclusies van de onderzoekers op het vlak van vernieuwing en vernieuwingsweerstand in het moedertaalonderwijs. In haar artikel doet Mariet van Goch verslag van de studie.

Anne Lemaitre: *Communicatieve vaardigheden in het beroepsgericht secundair (moeder)taalonderwijs*

In hoeverre krijgen leerlingen in Vlaanderen, België bij het hoger secundair onderwijs voldoende communicatieve en sociale vaardigheden bijgebracht om optimaal in het bedrijfsleven en de samenleving te kunnen functioneren? Via een behoeftenonderzoek bij leerlingen en een bedrijfsenquête in de provincie Oost-Vlaanderen heeft Anne Lemaitre van 1988 tot 1989 geprobeerd een antwoord op deze vraag te vinden. In haar onderzoeksrapport constateert ze dat de kwaliteit, het rendement en de doelgerichtheid van het vak Nederlands binnen dit type onderwijs onvoldoende aansluiten op de wensen en behoeftes van vooral het bedrijfsleven. Behalve dat ze en-

kele tekortkomingen ziet, geeft ze enige remedies hoe dat te verbeteren valt. Voor een juist begrip van haar artikel moet de lezer wel op de hoogte zijn van het Belgische onderwijssysteem. Om hier aan tegemoet te komen is het artikel van Lemaitre gelardeerd met een overzicht.

Mariet van Goch: Moedertaal tussen theorie en praktijk, Over het werken aan een schoolwerkplan Nederlands in het MDGO

Dat het moedertaalonderwijs in het MBO in beweging is, blijkt uit deze bijdrage van Mariet van Goch. Zij beschrijft lessen Nederlands uit haar lespraktijk aan een MDGO-opleiding Mode en Kleding. Uit haar verhaal blijkt dat haar lesaanbod elk jaar veranderingen ondergaat. Ze laat geen schoolwerkplan onberoerd. De door wet- en regelgeving opgelegde wijzigingen bieden ook een kans om het vakgebied nieuwe impulsen te geven. In plaats van 'traditionele' oefeningen stijl, spelling en grammatica zijn in het beroepsonderwijs 'vernieuwende' vaardigheden als gericht schrijven en interviewen heel goed mogelijk. Mariet van Goch demonstreert dat daarbij zowel inhouden die meer met 'theorie' of 'denken' van doen hebben mogelijk zijn als inhouden die meer 'praktijk' of 'doen' impliceren.

Simone Danen: Toeristisch gekleurd Nederlands

Een kenmerk voor het vak Nederlands in het Middelbaar Toeristisch en Recreatief Onderwijs (MTRO) is vanaf het begin de ontwikkeling van eigen lesmateriaal. Inhoudelijke veranderingen worden in gang gezet vóórdat de overgang naar een gemoduleerd systeem zijn beslag krijgt. Contacten met het bedrijfsleven zijn intensief. Een groter accent komt te liggen op spreekvaardigheid. Simone Danen laat zien hoe de tien MTRO-scholen omgaan met de eindtermen en hoe materiaal voor de praktijklessen verkregen wordt. Ze illustreert dit met een beschrijving van het onderdeel 'Balietechnieken/interactie I'.

Ans Teunissen: Eindtermen administratie, modulering in de praktijk

Moduleren heeft ingrijpende gevolgen voor scholen, de betrokken docenten en de inhoud van de vakken. De eindtermen moeten op

korte termijn ingevuld worden. Een aantal MEAO-scholen ging hier al vroeg mee van start. Ans Teunissen heeft zich als moduleschrijver laten leiden door het eerste deel van een nieuwe methode en door een voorbeeldschool. Zij beschrijft in deze bijdrage hoe het moduleren voor het vak Nederlands op haar school in zijn werk ging. Hoe pakt een vaksectie de modulering aan? Wat is de rol van collegiaal overleg om dergelijke vernieuwingen door te voeren? Welke moeilijkheden ondervinden docenten bij de invulling van de eindtermen? Kan er gewerkt worden met de nieuwe modulen? Duidelijk wordt dat moduleren een proces is van vallen en opstaan. Via de module 'Mondelinge communicatie' laat Ans Teunissen zien hoe die module is vormgegeven en dat er nog heel wat werk te verrichten is als de vaksectie kiest voor invulling per afzonderlijke richting.

Wilfried De Hert: Taalvaardigheid tijdens het sollicitatiegesprek

In België is het beroepsonderwijs anders ingericht dan in Nederland (Zie daarvoor de bijlage bij het artikel van Anne Lemaitre). Wilfried De Hert maakt duidelijk dat het onderwerp 'solliciteren' bij het vak Nederlands hoort. Zijn lessenreeks 'Solliciteren' richt zich op leerlingen van het zesde leerjaar van het technisch secundair beroepsonderwijs in België. Solliciteren komt in deze lessenreeks naar voren als een totaalactiviteit, waarin het mogelijk is mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden te herhalen en te verwerken. Drie aspecten zijn in dit sollicitatieproject van belang: het taalvaardige aspect (taalvaardigheid van leerlingen), het taaltechnische aspect (inspelen op de eisen van het bedrijfsleven) en het taalbeschouwelijke aspect (hoe pak ik het aan in mijn lessen?). De nadruk in de lessenreeks ligt op het sollicitatiegesprek. Wilfried De Hert laat zien dat het onderwerp 'solliciteren' een uitgebreide behandeling in het beroepsonderwijs rechtvaardigt.

Ben Vaske & Roger Richter: Nederlands en maatschappelijke oriëntatie, Een integratieproject 'Bedrijfsethiek'

In het Middelbaar Technisch Onderwijs (MTO) ligt het accent in de lessen Nederlands vaak op schriftelijke taalvaardigheid en grammatica en

spelling. In het raamleerplan voor de sector techniek, lange opleiding (De Bilt, VBVE, 1992) is het accent verschoven in de richting van communicatieve vaardigheden. Het onderwijs in de lessen Nederlands is erop gericht 'dat de leerlingen de benodigde taalvaardigheden verwerven om binnen de beroepssituatie doelen publiekgericht te functioneren en een goede sfeer te bevorderen.' Het laboratoriumonderwijs kent een eigen raamleerplan waarin Nederlands deel uitmaakt van het basiscertificaat dat na het tweede jaar wordt afgesloten. Daaruit blijken geen vernieuwingstendenzen. Ben Vaske & Roger Richter laten zien hoe zij omgaan met het raamleerplan. In het derde jaar van de lange opleiding worden de vakken Nederlands, maatschappelijke oriëntatie en Engels geïntegreerd. Daarbij staan communicatieve vaardigheden en samenwerking van leerlingen centraal. Vaske & Richter schetsen deze 'nieuwe' aanpak door een verslag van het project *Bedrijfsethiek* en laten daarmee zien dat vakkenintegratie ook in het technisch onderwijs mogelijk is.

Henk Lükens: Nederlands en de Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie

De eindtermen van de vernieuwde MBO-opleidingen zijn sterk gericht op de beroepsgerichte aspecten. Schoolbesturen zijn vrij in de samenstelling van de lessentabellen. Dat kan betekenen dat de vakken die van oudsher met de persoonlijke ontplooiing en maatschappelijke en culturele vorming verbonden zijn, op de tocht komen te staan. Daarbij is niemand gebaat, zeker het bedrijfsleven niet. De Afdeling secundair onderwijs van de Onderwijsraad geeft dan ook aan dat 'veel eindtermdocumenten zich nogal sterk richten op instrumentele vaardigheden' en dat meer algemene vaardigheden zoals 'communicatievermogen en kwaliteitszorg' in voldoende mate terug te vinden behoren te zijn in de eindtermen. De Afdeling maakt zich zorgen wat betreft de algemene vorming van de leerling in het MBO (*Uitleg* nr. 5, 12 februari 1992, OR 91000367/2B s). De Landelijke Overleggroep Maatschappelijke en Culturele Kwalificatie (LOG-MCK) is een platform van docenten/coördinatoren in het middelbaar en cur-

sorisch beroepsonderwijs die lesgeven in de vakgebieden verbonden met de maatschappelijke culturele kwalificatie. De LOG heeft als taak de onderwijskundige ontwikkeling van de betrokken vakgebieden landelijk te stimuleren en te coördineren. In december 1994 wordt het mede door de LOG ontwikkelde 'Basiscertificaat Maatschappelijke Culturele Kwalificatie in het BVE' opgeleverd. Dit certificaat zal zijn plaats krijgen in het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie. Henk Lükens, voorzitter van de werkgroep Nederlands/communicatie van de LOG en vanuit het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum begeleider van de andere werkgroepen, beschrijft de achtergronden die geleid hebben tot de activiteiten van de LOG-MCK en de plaats en inhoud van Nederlands in het certificaat.

Ben Vaske & Heribert Korte: Handvatten voor beoordeling en toetsing in het kort-MBO, Een bespreking

Vanaf 1988, toen de raamleerplannen en een advies-examenprogramma voor de Algemene Vakken in het Kort Middelbaar Beroepsonderwijs (KMBO) werden gepubliceerd, konden de docenten Nederlands in het KMBO de eindtermen verder invullen. Een groep docenten in het KMBO en het Instituut voor Toetsontwikkeling hebben beoordelingsprocedures voor toetsing en afsluiting van de Algemene Vakken ontwikkeld. De beoordelingsprocedures hebben ze ondergebracht in de reeks *Scoren met taal*. Ben Vaske & Heribert Korte werken beide als docent Nederlands in het MBO en bespreken drie onderdelen van de reeks die gericht zijn op mondelinge taalvaardigheden.

Heribert Korte: De uitgeverij een supermarkt, een interview met Jan Westenbroek, uitgever

Docenten Nederlands in het MBO willen het liefst voor hun doelgroep geschikte lesmethoden. De laatste jaren voorzien uitgeverijen daarin. De recente veranderingen in het MBO hebben ook invloed op de leermethoden. Sommige methoden kunnen in een herziene versie gebruikt worden, maar daarnaast zullen er veel nieuwe geschreven moeten worden. Daarbij moet rekening gehouden worden met de eindtermen. De eindtermen kunnen mogelijk weer veranderen wanneer de Wet Educatie

en Beroepsonderwijs per 1 januari 1996 van kracht moet worden. Nieuwe landelijke organen voor het beroepsonderwijs moeten dan nieuwe eindtermen opstellen. Hoe spelen uitgevers op de veranderingen in, hoe zorgen ze dat er op tijd nieuw lesmateriaal is en welke criteria hanteren ze? Jan Westenbroek, uitgever, gaat op deze kwestie in via een interview dat Heribert Korte met hem voerde.

Kees Sluis: De opleiding tot leraar Nederlands in het MBO

De lerarenopleidingen besteedden tot 1986 nauwelijks expliciet aandacht aan het MBO. In de jaren '80 maakte het MBO een grote groei door en veel afgestudeerden van lerarenopleidingen vonden emplooi in het MBO. Voor alle studenten vanaf de lichting 1986 werd een MBO-differentiatie in één van de twee vakken verplicht gesteld. Sindsdien besteden de meeste lerarenopleidingen Nederlands in hun curriculum aandacht aan het MBO en wordt er gewerkt aan de vormgeving van het op het MBO gerichte aanbod. Kees Sluis beschrijft hoe de opleiding voor leraar Nederlands in het MBO in elkaar steekt: een algemene oriëntatie op het MBO, vakdidactische cursussen (handels-correspondentie en mondelinge taalvaardigheid) en een stage in een MBO-instelling. Het beeld dat wordt gegeven is positiever dan dat van twee jaar geleden tijdens de conferentie 'Moedertaalonderwijs en beroep: een uitdaging voor het schoolvak Nederlands in het MBO (zie het verslag daarvan, p. 33-36).

Amos van Gelderen & Ron Oostdam: Onderzoek naar het talenonderwijs in het vernieuwde MBO

Nederlands in het MBO is bij onderzoekers tot nu toe nauwelijks onderwerp van onderzoek geweest. De twee veldverenigingen – de Vereniging voor het Onderwijs in het Nederlands (VON) en de sectie Nederlands van de Vereniging Leraren in Levende Talen (VLTL-Ned) – hebben in 1992 bij de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) onderzoek aangevraagd naar de situatie van Nederlands in het MBO. Beide verenigingen formuleerden als kernvraag: *'Hoe kan het onderwijs Nederlands in het MBO een optimale bijdrage leveren aan de beroepsvoorbereiding en de individuele ontplooiing van de leerlingen?'* De SVO wilde hier een

gecombineerde aanvraag van maken; ook de moderne vreemde talen in het MBO moesten in het onderzoek betrokken worden. De derde aanvrager van het onderzoek werd de Taakgroep Nationaal Actieprogramma Moderne Vreemde Talen (NAP). Het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam voert dit onderzoek uit. Belangrijk element in dit onderzoek is dat er veel contact met docenten Nederlands en docenten vreemde talen in het MBO zal zijn. Zij zullen regelmatig over het onderzoek worden geïnformeerd. In oktober 1995 moet het onderzoek afgerond zijn. Amos van Gelderen & Ron Oostdam beschrijven de opzet van het onderzoek.